

Tornby klitplantage (skov nr. 45)

Beskrivelse

Generelt

Tornby klitplantage er en højtbeliggende, vindudsat vestkystklitplantage 4 km syd for Hirtshals. Bevoksningsgrænsen mod havet følger en 15-25 m høj, tidligere havskrænt, der er gennembrudt af talrige dybt nedskårne bækslugter. Neden for skrænten befinder man sig på hævet stenalderhavbund, som i et 300 m bredt bælte strækker sig ud til havstokken. Skovens sammensætning og beliggenhed pr. 1/1 2007 fremgår af nedenstående tabel og kort.

Skovarealer		Naturarealer m.v.		Andre arealer	
Bøg	15,1	Hede	45,4	Slette	3,3
Eg	17,8	Søer m.v.	2,3	Ager	13,2
Andet løvtræ	1,6	Klit	11,2	Vej	2,5
Gran	151,9	Eng	0,7	Andet	3,5
Ædelgran	81,8	Strandbred	21,2		
Andet nåletræ	45,3	Mose	8,3		
		Overdrev	108,3		
		Krat	13,7		
I alt	331,3		211,1		22,5
					564,8

© Kort & Matrikelstyrelsen

Klitklitplantage er anlagt i perioden 1910 til 1930. Befolkningen ønskede at sikre en varig dæmpning af sandflugten og en mere stabil brændselsforsyning. Efter flere års tovtrækkeri med

staten blev et område på ca. 500 ha opkøbt efter at den største lodsejer med ca. 500 ha, som var med til at tilbyde jord til opkøb, var sprunget fra.

Geologi og jordbund

Klitplantagen ligger på den flyvesandsdækkede Yoldia-flade. Yoldiafladen blev dannet af Ishavet ved istiden afslutning. Flyvesandet har lagt sig som et jævnt dække mellem store vandreklitter, hvis fronter til en vis grad bestemmer klitplantagens bugtede østlige begrænsning. I klitplantagens vestlige del afbrydes den sen-glaciale flade af en kystskrænt fra Stenalderen. Neden for skrænten findes en række havklitter langs kysten til Jammerbugt. Vandløbene Yksenbæk og Horsebæk har skåret sig ned gennem flyvesand og sen-glaciale lag med skarpe stejle dale, som er med til at fremhæve det kuperede klitlandskab. Sydligst i klitplantagen findes smeltevandsler under tyndt flyvesandsdække. Lerknolden må have ligget som en ø i Yoldialeret, da smeltevandsleret er ældre end Yoldialeret.

Terrænhøjderne øst for skrænten varierer fra 20-40 m oh., og når toppunkter i fronterne af de store parabelklitter langs østgrænsen (Russerbakken). Havklitterne når højder på 14-18 m oh., med stigende tendens fra nord til syd.

Jordbunden består af sandoverføget hævet Yoldiahavbund. Imellem de tilgroede vandreklitter er der spredte sletteområder, hvor sandlaget er fra ½ til 5 m tykt. Ved tilløbet til Elledammen findes et profil blotlagt til to meters dybde ned gennem flere flyvesandslag, Yoldiasand og fed Yoldialer dybest nede. Flyvesandslagene viser, at der har været mindst 4 til 5 sandflugtsperioder med mellemliggende perioder, hvor vegetationen har formået at danne organiske jordlag. I Yoldialagene dybest i profilet findes sten, som er bragt ind over Yoldiahavets bund med isbjerge. Til støtte for driftsplanlægningen er der udarbejdet et Særkort over vandreklitternes og de grundvandsprægede jordes beliggenhed samt lokaliteter, hvor flyvesandsdækket er mindre end én meter.

Landskab

Tornby Klitplantage er markant og karaktergivende i landskabet vest for byen Tornby. Klitplantagen ligger i et mellemskalalandskab, hvor den grænser op til flere forskellige naturområder (§3), hede, eng og overdrevarsarealer, med småskove, levende hegn og enkelte sommerhuse mod øst, nord og syd. I det sydøstlige hjørne er byen ved at nå helt hen til skovgrænsen. Mod vest afgrænses klitplantagen af stenalderhavets kystskrænt, hvorpå ca. 100 år gamle forblæste hvidgran danner et karakteristisk bryn og hvorfra flere markante bækslugter strækker sig langt ind i klitplantagen.

Den nordlige del af klitplantagen er meget varieret og med flere åbne områder, bl.a. er slugterne og et par store sletter åbne. De skov- og kratklædte områder er med til at fremhæve landskabets forskellighed med bakker og klitter (op til 37 m). I den midterste del er nåleskoven mere massiv og skjuler i nogen grad topografien (med bakker op til 37 m), men flere steder er landskabet synlig under gamle ædelgranbevoksninger. Horsebækken snor sig gennem denne del af klitplantagen, hvilket giver særlige oplevelsesmuligheder. Den sydlige del, syd for den offentlige Rævskærvej, består af flere små åbne områder og områder med ensaldrende sitkagran, der skjuler klittrimmer og andre bakker (op til 41 m).

Hele klitplantagen med omgivelser er vurderet som "særlig sårbar". Landskabet er sårbart over for ensartede bevoksninger og over for bevoksninger, der skjuler, skæmmer og lukker landskabet. Den nordlige og den midterste del er vurderet som landskabelig "god" på grund af landskabskarakterens intakthed og uforstyrrelighed og på grund af klitplantagens mange områder med gammel ædelgran. I den sydlige del er et stort område vurderet til "middel tilstand" på grund af klitplantagens ensartethed, der skjuler det potentielt varierede og oplevelsesrige landskab.

Skoven

Sitkagran på en 1/3 del af bevokset areal og ædelgran på 1/5 af det bevoksede areal, er de dominerende træarter i Tornby klitplantage. Specielt for klitplantagen er bl.a. de ældre hvidgranbevoksninger i den vestlige del omkring den gamle kystskrænt. Skovdyrkningen er præget af vindtrykket fra vest, hvilket giver sig udtryk i markant kvalitetsforbedring fra vest mod øst. Løvtræarealet er forholdsvis beskeden med 10% af bevokset areal, men har generelt en større indblanding i nåletræarealet end i de øvrige klitplantager.

Friluftsliv

Klitplantagen bruges hele året af folk fra nærområderne Tornby, Hirtshals og Hjørring. Nord og øst for klitplantagen ligger der store sommerhusområder, som benyttes hele året igennem. I sommerhalvåret og andre ferieperioder benyttes klitplantagen af områdets turister. Der er en lejrplads midt i klitplantagen med vand og multitoiletter og en kåte. Lejrpladsen benyttes bl.a. i forbindelse med Hirtshals kommunes naturskolevirksomhed, som i en årrække har passet pladsen med græsslåning og oprydning.

Der er også en primitiv overnatningsplads lige nord for Skidterisøen. Der er 7 raste- og parkeringspladser af forskellig størrelse. De to største er pladsen findes ved Horsedammen og for enden af Rævsværvej. Der er fri teltning i området. Der er opsat navneskilte ved mange af skovens veje og stier.

Iflg. "friluftsliv 98" er der blandt de 41.000 årlige besøgende tilfredshed med faciliteterne, men dog med et ønske om flere toiletter og affaldsstativer. Der er ikke opsat informationstavler i området, men der er opsat folderkasser, hvor publikum kan få klitplantagens vandretursfolder.

Tornby naturskole tilbyder naturundervisning og naturvejledning. I klitplantagen er der indenfor et forholdsvis lille område mulighed for at opleve mange former for både kultiveret - og vild natur. Et undervisningslokale i tilknytning hertil kan benyttes efter aftale med SNS Vendsyssels naturvejleder.

Den nationale cykelrute "Vestkystruten" går igennem klitplantagen ad Dalgårvej, Plantørvej og Yxenbækvej. Den internationale vandresti "Nordsøstien" passerer også igennem klitplantagen. Horsebækhus anvendes af klitplantagens jagtkonsortium og Hjørring o-klub i fællesskab. Hirtshals kommunes rundvandrevej går også igennem området. Der er fast rollespilsområde i klitplantagen.

Faciliteter i Tornby klitplantage.

Facilitet	Information	Pladser	Veje og stier
Bom			8
Bord / bænkesæt		12	
Bro			5
Cykelrute			1
Cykelrute-pæl			8
Folderkasse	2		
Grill		1	
Hegnssluse			1
Hvilebænk			3
Infostander	2		
Lejrplads		1	
Parkeringsplads		6	
Piktogramstander	9		
Trappe			7
Vandresti			6
Vandresti-pæl			135
Vejnavneskilt	26		

Natur

Yoldiahavets aflejringer af ler og sand, de dybe bækslugter og det varierende dække af flyvesand har skabt meget afvekslende jordbundsforhold i klitplantagen, som rummer en særpræget og frodig planteverden.

I den lysåbne gamle nåleskov af alm. bjergfyr, hvidgran og sitkagran i klitplantagens vestlige, kuperede klitlandskab er der plantesamfund af sjældne arter af nordisk oprindelse bragt hertil af vind og fugle. Arter som hjertebladet fliglæbe og forskellige vintergrønarter, der kræver en vis sommerkølighed og lystilgang, vokser i klitplantagen.

I lysninger, lyse krat og langs veje og stier, hvor jordbundens indhold af kalk og næringsstoffer er rigelige og lystilgangen tilstrækkelig, er floraen frodig og artsrig. Løvfældende buske som havtorn, der her på steder rummer nogle særlige farverige racer, blågrøn rose, forskellige arter af filtroser, hvidtjørn, alm. Hyld, ribs og stikkelsbær danner flere steder uigennemtrængelige krat. Knyttet hertil findes artsrige plantesamfund med mange kalkyndende arter. Blodrød storkeæb, hvas randfrø, Alm. Agermåne, Sand-frøstjerne, Hundetunge, Roset-karse, Stivhåret kalkkarse, Sød astragal og Forskelligbladet tidsel – alle sjældne i Nordjylland – forekommer her ret almindeligt.

Til de dybe bækslugter er knyttet en række næsten kultur-upåvirkede, frodige plantesamfund. De kølige, nordvendte dalskråninger er voksesteder for artsrige samfund med mange mosser, bregner og paderokker.

Mange steder danner korbær sammen med havtorn, slåen, ene og flere rosenarter, lavtvoksende græs- og urterige krat. Her vokser også den sjældne Klitnatlys, Hundetunge, Sandfrøstjerne, Nikkende kobjælde, Hvidgrå draba, Roset-karse, Skovhullæbe, Alm. Månerude, Blodrød storkeæb og Klitkambunke

De kalk-og næringsrige grønne klitter og klitenge nedenfor Stenalderhavskrænten rummer også nogle fugtige områder. I den sydlige del som en del af Liver Å's tidligere udløb. Liver Å blev i forrige århundrede reguleret af hensyn til Redningsvæsenet således at udløbet i dag ligger ca. 500 m sydligere end det oprindelige udløb. I de afsnørede åløb findes særprægede og artsrige plantesamfund. I pilekrat, som domineres af øret pil, krybende pil, gråris og spydpil og tagrørbevoksningerne træffes ualmindelige arter som Leverurt, Kærfladstjerne, Knuddefirring, Al. Skjolddrager, Sumphullæbe, Kødfarvet gøgeurt, Vendsyssel gøgeurt, Strandtusindgylden samt flere arter af ensian og øjentrøst.

Der er i 2006 formentlig konstateret natravn i klitplantagen.

Af særlige naturtyper rummer Tornby Klitplantage ca. 108 ha grønklit og overdrev, 44 ha hede, 21 ha strandbred, 14 ha krat, 12 ha hvid klit, 9 ha mose og 2 ha sø, i alt 211 ha svarende til 19 % af klitplantagens samlede areal. Heraf er ca. 110 ha udpeget under EU's habitatdirektiv og indgår som dele af Natura 2000-område nr. 6 (se lok. 1 og 8).

Såvel de kystnære arealer, som ligger på hævet havbund, som den gamle havskrænt fra stenalderhavets tid og baglandet ovenfor denne er præget af flyvesand.

Flyvesandet har et stort kalkindhold stammende fra især muslingeskaller, som er udvasket i varierende grad. Det giver baggrund for en særdeles rig og varieret flora med specielt mange kalktilknyttede arter. Mange af disse er sjældne eller halvsjældne enten i landsdelen eller i hele Danmark.

Natura 2000-området er som helhed sandsynligvis det område i Danmark, som rummer flest sjældne og halvsjældne arter af især karplanter og dagsommerfugle.

Det gælder i særlig grad den privatejede hoveddel mod syd (Vandplasken og Kærsgård Strand), men hele statens del er også meget værdifuld. Specielt bør der peges på det meget rige kærområde mellem Den Gamle Å og Nordsøen (afd. 932c), hvor der ved grundige undersøgelser i 1970'erne er dokumenteret en rig flora med bl.a. landets nordligste forekomst af Kær-Fladbælg og store forekomster af orkidéerne Pukkellæbe, Sump-Hullæbe, Kødfarvet Gøgeurt, Vendsyssel-Gøgeurt og Plettet Gøgeurt. Kæret var dengang som nu uplejet, men er nu under tilgroning med tagrør og pil. Den nuværende status for de sjældne arter bør undersøges og nødvendig pleje iværksættes.

De tørre dele af klitterænnen er også stedvis under tilgroning; især breder krat af ene, havtorn, hyld, blågrøn rose og den invasive rynket rose sig mange steder.

Søerne har generelt god vandkvalitet og en rig flora og smådyrsfauna; Nordsøen har veludviklet, tæppedannende vegetation af kransnålalger. Klitsøen er under tilgroning med tagrør, hvilket ikke bør forhindres.

Kulturmiljø

Her findes tre sagnsten, ”Slavestenen”, ”Lindegaards Sten” og ”Snildemandsstenen. I Det Kulturhistoriske Centralregister står opført en gravhøj, som dog ikke længere kan erkendes. I den sydlige del af klitplantagen ses sporene efter en gammel mergelbane.

Bygninger

Russerbakkehus, der er tjenestebolig for naturvejlederen, er tegnet af arkitekt Ulrik Plesner og bygget af murer Tellefsen fra Skagen. Huset fik sit navn efter vejen, som fører fra hovedvejen ind til stedet, i 80-erne, da alle Skov- og Naturstyrelsens huse skulle bære et navn. Vejen har navn efter et Russisk krigsskib Pervoj, som strandede på Tornby strand sidst i 1700-tallet. I den gamle staldbygning er der indrettet en naturskole.

I 1980-erne købte staten Horsebækhus for at sikre arronderingen i området. Huset er efter brugerådets ønske udlejet til klitplantagens jagtkonsortium og Hjørring o-klub.

Gældende udpegninger

Regionplanlægning

Klitplantagen er udlagt som regionalt naturområde og som en del af de økologiske forbindelser. Den er udpeget som geologisk interessområde og geologisk beskyttelsesområde, særligt værdifuldt landskab og et område med drikkevandsinteresser.

Internationale beskyttelsesområder

106,1 ha ligger i Natura2000 område nr. 6 (Kærsgård Strand og Vandplasken og Liver Å), der består af habitatområde nr. 6.

Habitatområde et udpeget for at beskytte en række arter og naturtyper i klit, mose og sø. 2110 forstrand og klitdannelse, 2120 hvide klitter, 2130 grå og grøn klit, 2160 kystklitter med havtorn, 2190 fugtige klitlavninger, 2250 kystklitter med ene, 3140 kalkrige søer med kransnålealger, 7220 kildevæld, Kildevælds-vindelsnegl, Hedepletvinge (uddød), Odder og Mygblomst.

Fredninger og vildtreservater

Arealet (afd. 899) er sammen med omkringliggende arealer i sin helhed fredet ved kulturministeriel erhvervelse af 10. april 1964. Reg. nr. ? Arealet er ca. 4 ha. Fredningens formål er at sikre almenhedens mulighed for ophold og færdsel. Arealet er udlagt som offentligt opholdsareal.

Naturskov

Der er ingen naturskov i området, men de mange bækslugter rummer den oprindelige og mange steder særprægede flora. Afd. 932 d har i sidste planperiode været underlagt en administrativ fredning, da området er særdeles artsrigt og vildtvoksende.

Forsøg

Der er ingen forsøg i klitplantagen.

Pyntegrønt

Der er rester af tidligere pyntegrøntproduktion i klitplantagen.

Jagt

Alm. jagtbart vildt lever i klitplantagen. Af og til besøges området af strejfende kronstyr. Jagten på 500 ha er udlejet. Ca. 60 ha omkring Russerbakkehus friholdes for jagt.

Tornby klitplantage har mange besøgende og et stort aktivitetsniveau. Med den øgede interesse for friluftsliv forventes niveauet at stige, og det kan i planperioden være hensigtsmæssigt at justere udlejningen af jagt.

Fiskeri

Der er ikke erhvervsfiskeri i området. I Horsedammen og Skidterisøen er der frit fiskeri.

Målsætninger

Friluftsliv

Klitplantagen skal være rekreativt nærområde for Tornby, Hirtshals og Hjørring og for områdets turister. Horsedammens P-plads skal være besøgscenter med toiletbygning. Syd herfor etableres et madpakkehus og shelter som danner ramme for rollespil og kulturhistorisk brug af naturen.

Yderligere ønskes det at anlægge en primitiv overnatningsplads i den sydlige del af klitplantagen og der er planlagt et rideruteforløb, som skal indgå i den regionale riderute.

Der etableres fri teltning i klitplantagen.

Natur

I betragtning af at området rummer særprægede, artsrige og indimellem en sjælden flora, samt de mange landskabeligt set smukke og oplevelsesrige bækslugter og Stenalderhavskrænten skal der tages vidtgående hensyn til områdets naturværdier. Kulturanlæg skal foretages nænsomt og under hensyn til bevarelse af områdets mange klitruiner.

Naturplejeplanen tager særligt henblik på at bevare og forbedre forholdene for den særprægede vegetation og det tilknyttede dyreliv i de ovennævnte, fortrinsvis lysåbne områder. Bevaring af varieret klitlandskab med tilstrækkelig stor andel af lavtvoksende, lysåben vegetation – i såvel fugtig/våde som tørre dele – til sikring af gunstig bevaringsstatus for områdets sjældne arter og naturtyper. I kæret i 932c foretages nedskæring/slåning og fjernelse af tagrør og pil mm., så en gunstig tilstand for de mange sjældne arter genskabes. Der findes i den træbevoksede del af klitplantagen mange steder med et særpræget og karakteristisk plante- og dyreliv, ofte tilknyttet kalkrig bund, som det er ligeså vigtigt at bevare.

Det gælder i særlig grad den overvejende træ- og kratbevoksede gamle stenalderkystskrænt og de mange slugter med deres bækløb, vældprægede områder og ofte kratbevoksede sider. Der vil derfor parallelt med planen for de træfrie naturområder ske udpegning af en række bevoksninger, som fremover lades urørte eller hvor der kun foretages nænsom udtynding, hvor det er påkrævet af hensyn til bevaring af natur- og landskabsværdier. Det har i praksis længe været tilfældet for langt de fleste relevante områder, som ofte igennem årtier har

udviklet sig uden forstlige indgreb i retning mod mere naturlige krat- og skovbevoksninger med stigende indblanding af løvtræer og buske.

Alle tiltag i området skal foregå i overensstemmelse med Danmarks Miljøundersøgelses kriterier for gunstig bevaringsstatus for naturtyper omfattet af EF-habitatdirektivet.

Kulturmiljø

Sagnstenene holdes stedse synlige og tilgængelige.

Russerbakkehus og udbygninger er tegnet af arkitekt Ulrik Plesner og bevares som et Plesnerhus.

Landskabsplan

Målet er at bevare det visuelt særprægede og oplevelsesrige landskab med de karaktergivne slugter og skrænter, som nogle steder er åbne og græsbevoksede og andre steder, mest på skrænterne er kratbevoksede. Det er ligeledes målet at udnytte det kuperede og varierede landskab til, i lille skala, at skabe flere oplevelsesmuligheder. I den sydlige del af klitplantagen er det målet at genoprette flere klitområder, til åbne områder i skoven, samt at modelere de lige skovbryn, så de i højere grad følger landskabets kurver.

Skovudvikling og naturnær skovdrift

De områder som udgør Stenalderhavskrænterne og deres nærområde overgår til urørt skov og krat. Den centrale del af klitplantagen syd for Rævskærvej udlægges til græsningskov. Den resterende del af klitplantagen vil være blandingsskov domineret af ædelgran og bøg, samt lærk og sitkagran. De mere sandede partier vil primært vil være domineret af lystrearterne skovfyr og eg.

Plan og konsekvenser

Friluftsliv

SNS Vendsyssel vil arbejde for at der bl.a. gennemføres følgende i planperioden

- Etablering af fri teltning i klitklitplantagen.
- Etablering af besøgscenter.
- Etablering af rollespilsområde.
- Udvikling af kultur og naturanvendelse af et naturområde.
- Anlæg af regional ridedsti.
- Opsætning af madpakkehus.
- Anlæg af primitiv overnatningsplads med shelter.

Natur

Kærområdet omkring den gamle å er sikret sin åbenhed ved en detaljeret plejeplan. De lysåbne pletter i selve klitplantagen er identificeret og kortlagt og ligeledes underlagt en detaljeret plejeplan. Evt. urørte områder, slugterne og de vestvendte skrænter og deres nærområder, er udpeget.

Kærområdet ved den gamle å og bæk-slugterne er levested og yngleområde for oddere.

Kulturmiljø

Russerbakkehus vedligeholdes som et eksempel på arkitekt Ulrik Plesners typiske bygninger.

Landskab

Der vil blive flere – små og store – åbne klitområder i den sydlige del af klitplantagen i planperioden, idet der ryddes og etableres græsning på ca. 70 ha. Der ryddes i forhold til naturlig hugstfølge og hugstmodenhed. Det skønnes, at 50 % af arealet til rydning ryddes i planperioden. I

den sydøstlige del vil en rydning kunne påbegyndes, og der kan arbejdes for en bedre overgang til de åbne naboarealer, samt til de kommende byarealer, ved at trække skovgrænsen ind og op på bakkerne. Sitkagran på Hønsbakkerne ryddes i planperioden.

Skov

Der er udlagt følgende skovudviklingstyper på arealet.

	Skovudviklingstyper		
	71	94	Ialt
Driftsklasse	Ædelgran og bøg	Urørt skov	
Bøg	13,0	0,8	13,8
Eg	6,0	11,0	16,9
Andet løvtræ	0,8	0,8	1,6
Picea-arter	62,3	82,7	145,0
Ædelgran	64,5	16,6	81,2
Bjergfyr	2,5	15,1	17,6
Andet nåltræ	30,8	14,9	45,8
Ubevokset	17,8	17,2	35,1
Hovedtotal	197,8	159,1	356,9

Kystskrænterne overgår i planperioden til urørt skov (SUT 94). Den centrale del af klitplantagen afgrænset af Rævskevej, Dalgårdvej, Granatvejen og Strandfogedvejen vil påbegyndes ryddet til græsningsskov SUT 92. Konverteringen forventes gennemført på 50% af arealet i planperioden, og etablering af holme med bøg og eg vil indgå i konverteringsfasen. Ædelgran er i dag en hovedtræart og SUT 71 (ædelgran og bøg) er udlagt på den resterende del af klitplantagen. I planperioden vil i forbindelse med foryngelser primært blive tilført bøg, samt lærk og douglas. Skovdyrkningspotentialer er størst i klitplantagens sydøstlige del.